Issued on 23—7—1963.

Volume I
No. 6

1st March, 1963
(Friday)
10th Phalgun, 1884 S.E.

Andhra Pradesh Legislative Assembly Debates

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Condolence Resolution

re : Death of Dr. Rajendra Prasad former President of India — Adopted... 765—782

Printed By the Osmania Printing Works, Secunderabad.
For the Director, Govt. Printing Works, Hyderabad-A.P.

THE
ANDHRA PRADESH LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES
OFFICIAL REPORT

Nineteenth day of the Second Session of the Andhra Pradesh Legislative Assembly

ANDHRA PRADESH LEGISLATIVE ASSEMBLY

Friday, the 1st March, 1963.

The House met at Half past Eight of the Clock.

(Mr. Speaker in the Chair)

CONDOLENCE RESOLUTION

re :— Death of Dr. Rajendra Prasad, former President of India

Mr. Speaker :— Hon'ble Members have got a very sad duty to perform. We are very much shocked to learn about the sudden demise of Babu Rajendra Prasad last night. We will not be transacting any business today except passing the condolence resolution and then adjourn for the day. Now, I call upon the Leader of the House to move the condolence resolution.

The Chief Minister (Sri N. Sanjiva Reddy) :— Sir, Permit me to move the following resolution :

"That this House places on record its deep sense of sorrow at the demise of Dr Rajendra Prasad, former President of India, and conveys its deep sense of sympathy to the members of the bereaved family".

Mr. Speaker :— Resolution moved.

శ్రీ ఎన్. సంజీవరెడ్డి:— అధ్యక్ష మహాశయా, ప్రియతముడైన రాజేంద్ర ప్రసాద్ గురించి చెప్పడము అవసరము లేదనుకొంటాను. ఈ సభలో వున్న సభ్యులకే గాక దేశములోని సమస్త ప్రజానీకానికి ప్రియతముడైన నాయకుడు అజాత శత్రువు. రాజకీయభేదాభిప్రాయాలున్నా అందరినిసమానముగా ప్రేమించి అందరి గౌరవాన్ని పొందిన మహాత్యాగి అలాంటి మహాపురుషుడు సంపూర్ణ జీవి ధన్యాత్ముడు మనలను విడిచి పెట్టి పోయారు. చాలా రోజులుగా జబ్బుగా వున్నా ఇంత తొందరగా మనలను వదలి పోతారని అనుకోలేదు. వారి జీవితం

చరిత్ర కాంగ్రెసు చరిత్ర దేశ చరిత్ర దేశములో గడచిన 50 సంవత్సరాలలో జరిగిన ప్రతి సంఘటనలోను వారి భాగము లేక పోలేదు. మహాత్మాగాంధీ ప్రియ తమ అనుచరులలో మొదటి వారు అని చెప్పవచ్చు. రాజకీయవాదిగా గాక భగద్గీతలో చెప్పిన సర్వ ధర్మాలను పాటించిన మహా పుణ్యపురుషుడు అని చెప్ప వచ్చు. ఇది ఏ కొద్దిమందికో అన్వయిస్తుంది. అలాంటి మహాపురుషుడు 1917 నుంచి గాంధీజీ చనిపోయేవరకు వారి అడుగుజాడలలో నడచి దేశస్వాతంత్ర్యము కోసము చేయవలసిన సర్వత్యాగాలు చేసి, సర్వకష్టాలు వహించి స్వరాజ్యాన్ని చూసి, దేశ సౌభాగ్యానికి అంతో, ఇంతో శక్తి వంచన లేకుండా తోడ్పడినారు. వృద్ధవయస్కులు 78 ఏళ్లు పూర్తిగా నిండినవి. వారుమనలను వదలిపోయారు. అధ్యక్ష స్థానాన్ని విడచిన తరువాత సదాకత్ ఆశ్రమంలో వారిని చూసి వుంటే ఆయన ఎలాంటి మనిషో (ఋషియో) అర్థం అయ్యేది. గడచిన జూన్‌లో నేను పాట్నా వెళ్ళాను. అక్కడ వారు నివసించే గది చాల చిన్నది. ఒక మంచము రెండు కుర్చీలు మాత్రము పడతాయి. ఆ మండుటెండలో అక్కడ కాపురము చేస్తూ చిరునవ్వుతో వారి జీవితాన్ని గడుపుతూ వుండేవారు. అంత మండు టెండ కూడా వారిని సోకదేమో అనిపించినది. అలాంటి ఋషివారు. అప్పుడు వారిని ఆంధ్ర ప్రజానీకం తరఫున మన రాష్ట్రానికి రావలసినదిగాఆహ్వానించాను. హైదరాబాదు వాతావరణం వారికి నచ్చుతుందని నాకు తెలుసు కాబట్టి మీ అం దరి తరఫున ఆహ్వానించాను, అప్పుడువారు తమ అశక్తతను వెల్లడించారు. వారి భార్యకు సుస్తీగా వుండుటచే అక్కడ నుంచి కదులుట సాధ్యము కాదని ఏ నిము షములో చనిపోవునో అని ఆయన తమ విచారాన్ని వెలిబుచ్చారు. ఆమె తెలివి తప్పి కోమాలో వుంది అటువంటి సమయంలో కదులుట న్యాయం కాదని ఆయన చెప్పారు. ఇంత దూరము వచ్చి ఆహ్వానించినందుకు ఆయన సంతో షించారు. రెండు రోజులు వారి దగ్గర పని లేకుండా వూరికే కూర్చొని వారు చెప్పిన విషయాలను వినే భాగ్యము నాకు కలిగినది రాష్ట్రపతి నిలయంలో చాలాసారులు చూసాను. వారు ఢిల్లీలో వున్నప్పుడు ఇలాంటి పెద్దల సన్నిహిత సంపర్కము నాకు లభించింది. సన్నిహితంగా వుండే అవకాశము నాకుఉండేది. గడచిన మూడు సంవత్సరాలలో నన్ను సంపూర్ణంగా ఆకర్షించినది. వారు పెద్దలు, వారిదగ్గర కూర్చొని వారి సంపర్కం వల్ల అణుమాత్రమైనా మంచిగుణం లభ్యమవుతుందని ఆశించేవాడిని. అటు గోవిందవల్లభ్‌పంత్ యిటు రాజన్‌బాబు

ఆ అవకాశాన్ని నాకు కల్పించారు. తమ కుటుంబంలో మనిషిగా చూచుకొనే ప్రేమనాకు కలుగజేశారు. రెండురోజులపాటు కూర్చొనివారు చెబుతున్న విషయాలు వింటూ వుండేవాడిని. జూలై నెల మొదటి వారంలో తలవని తలంపుగా నాకు టెలిఫోన్ చేశారు. "నేను హైదరాబాదు వస్తున్నాను. ఆరోగ్యము ఏమీ బాగాలేదు. ఈ వాతావరణం ఏమీ సరిపడడం లేదు. మాతాజీని తీసుకొని వస్తున్నాను అని టెలిఫోను చేశారు. వారు యిక్కడకు రావడం మనందరి మధ్య రెండు నెలలు గడపడం మనకు తెలుసును. ఇది మనకు మహాభాగ్యముగా నేను భావిస్తున్నాను. ఆంధ్రరాష్ట్రానికి ప్రత్యేకంగా ఇచ్చిన గౌరవంగా భావించాను. ఆయనకు ఏ అధికారమూ లేకుండా యిక్కడ వున్నాననీ ప్రతిరోజూబాధపడుతూ వుండేవారు. రాజన్‌బాబు భారతదేశ అధ్యక్షులు అయినా కాకపోయినా భారత దేశ ప్రజానీకానికి ప్రియతములు. ఇది ఏ రాష్ట్రమయినా మహాభాగ్యముగా స్వీకరిస్తుంది. మైసూరు ముఖ్య మంత్రిగారు ఒక దినం వచ్చి హైదరాబాదు వెళ్లడానికి వీలు లేదు, మైసూరు వారికి ఆ అవకాశాన్ని కల్పించాలని వారి రాష్ట్రానికి రావాలని ఆహ్వానించారు. ఆయన ఒక రాష్ట్రానికే కాదు ఒక ప్రాంతానికే కాదు దేశానికి తండ్రివంటివారు. మహాత్మాగాంధీ తరువాత అంతటి ప్రజ్ఞాశాలి, నివురు గప్పిన ప్రతిభాశాలి, మనం అనుసరిస్తున్న పద్ధతులు వారికి నచ్చకపోయినా సలహాలు యిస్తూ వుండేవారు. అవి అనుసరించక పోతే అది తనకు వ్యక్తిగతంగా ఓటమి అని గాని, వినలేదనిగాని బాధ పడేవారుకారు. ఈర్ష్య, అసూయ ఎక్కడా లేదు. నేను చిత్తూరులో వుండగా ఒక దినం ఫోను చేశారు. వారు హైదరాబాదులో వున్న రెండు నెలలు ప్రతిరోజు ఏదో ఒక టైములో వారి వద్ద ఒక అరగంట కూర్చొని వారు చెబుతున్న మాటలు వినేవాడిని. నేను చిత్తూరులో వుండగా మాతాజీ చాలా ప్రమాదముగా వుందని ఆమెకు ఇక్కడ చనిపోవడం యిష్టం లేదని పిల్లలు, మనుమలు మునిమనుమలు మధ్య చనిపోవడం గంగాతీరమున చనిపోవడం అపేక్షగా వుందని చెప్పారు. ఆ విషయంపై నాసలహా ఏమి అని రాజేన్‌బాబు అడిగారు.

నేను వెంటనే హైదరాబాదు వచ్చాను. ఏమి సలహా చెప్పగలను ? వారి కోరిక-రాజేంద్రప్రసాద్‌గారికి ఏమైనాసరే ఆమెను తీసుకవెళ్ళటం మంచిదేమోనని ంచింది. నేను ఇంకా పది రోజులు వుంటే బాగుంటుదేమో, జబ్బు నయం కావచ్చు. ఇలాంటి ప్రమాద పరిస్థితిలో ఆమెను తీసుకవెళ్ళటం మంచిది కాదేమో

అని చెప్పాను. ఇక్కడ వున్న డాక్టర్లు ఆమె చనిపోతారని చెప్పలేము కాని బ్రతుకుతారనీ చెప్పలేము, చాలా నీరసపరిస్థితి, కష్ట పరిస్థితిలో వున్నారని చెప్పారు. పది రోజులు ఆగారు. కాని నాకు ఎందుకో అనుమానం కలిగింది. సెప్టెంబరు మొదటి వారంలో అంగీకరించాను. ఢిల్లీకి ఫోన్‌చేసి బీహార్‌నుండి ప్లేన్ తెప్పించి సెప్టెంబర్ ఆరవ తేదీనో, ఏడవ తేదీనో ఇక్కడ్నుంచి పంపించటం జరిగింది. మంచి సమయానికి పంపించామని అనుకొంటాను. మనకు దేవుడు అలాంటి బుద్ధి పుట్టించాడు. పాట్నా చేరిన మరునటి దినమే ఆమె బంధువర్గము మధ్య, స్నేహితుల మధ్య, గంగానది తీరాన, భర్త ఎదుట సుమంగళిగా చనిపోయారు. ఆమె ఏచావునైతే కోరుకొన్నారో, ఏరకంగా చనిపోవాలని అపేక్షించారో ఆ రకంగానే ఆమె చనిపోయారు. పవిత్రమూర్తులకు, పవిత్ర స్త్రీలకు, పవిత్ర పురుషులకు, దైవికంగా అలా అనుకూలిస్తుంది. ఆ పిదప రెండు నెలలకు వారు స్వయంగా పాట్నా నుండి టెలిఫోన్ చేశారు. నాకు ఆరోగ్యం బాగా లేదు. నేను వెంటనే హైదరాబాదు రావాలని అనుకొంటున్నాను అని. అంతకంటే మహాభాగ్యం ఏముంది ?—రండి మీరు, ఎప్పుడు వచ్చేదీ మీరు రఫ్‌గా డేట్ ఇస్తే అప్పటికి ఇక్కడ నేను కాచుకొని వుంటాను, ఇప్పుడు నేను డిఫెన్సు ఫండ్ కలెక్షన్ టూర్‌లో వున్నాను అని సమాధానం ఇచ్చినాను. వారు 22 వ తేదీన వస్తున్నానని చెప్పారు. అప్పుడు నేను వెస్ట్ గోదావరిలో వున్నాను. అక్కడ కార్యక్రమం రద్దుచేసుకొని నేను ఇక్కడకు ఆ సమయానికి వచ్చాను. నేను ఇక్కడకు వచ్చిన తరువాత వారి డాక్టర్ నాకు ఫోన్ చేశారు. వారికి చాలా హైటెంపరేచర్ రన్ అవుతున్నది, ఇప్పుడు ప్రయాణం చేయడం అసాధ్యం, అంత పెద్ద టెంపరేచర్ వుందని చెప్పటం జరిగింది. తరువాత నేను ఇప్పుడు కాకపోయినా కొంచెం నయం అయిన తరువాత అయినా రండి. హైదరాబాదు మీకు ఆరోగ్యాన్ని ఇస్తుంది, మందులు కావు, ఈ వయస్సులో మందులు మీకు ఉపయోగపడకపోవచ్చు అని టెలిఫోన్‌లో చెప్పాను. ఎప్పుడూ వారే స్వయంగా మాట్లాడుతూ వుండేవారు. గత నెల 29 తేది ఢిల్లీలో రాధాకృష్ణన్‌గారిని చూశాను. వారు ఎంతో ఆప్యాయంగా రాజేంద్రప్రసాద్‌గారు వస్తున్నారు, వారు ఢిల్లీకి వస్తున్నారు, రాష్ట్రపతి నిలయంలో వుండమని వ్రాస్తున్నానని వారం రోజుల పాటు మార్చిలో ఇక్కడ వుండాలని చెప్పారు. నేను వెంటనే అనుకొన్నాను, ఢిల్లీ వరకు వస్తున్నారు కదా, ఢిల్లీనుండి హైదరా

బాదుకు రావడం చాలా సులభం అని. నేను జవాబులు వ్రాయకుండా వున్నవి చాలా పెండింగ్ కరెస్పాండెన్సెస్ వున్నాయి. నిన్న మధ్యాహ్నం కొంత తీరిగ్గా వాటికి సమాధానం వ్రాస్తున్నాను. రాజెన్ బాబుగారి జాబులు మూడు వున్నాయి. నేను ఫోన్‌లో మాట్లాడుతున్నాను కాబట్టి వెంటనే సమాధానం వ్రాయలేకపోయాను. నిన్న నా ప్రైవేటు సెక్రెటరి చెప్పారు. అవిపక్కనే పెట్టు, వాటికి డిటైల్డ్ రిప్లయి రాయాలి అని నిన్న మధ్యాహ్నమే చెప్పాను. ఆ మూడు జాబులూ టేబుల్ మీద అట్లాగే వున్నాయి. కాని రాత్రి 8.15. ని. లకు చనిపోతారని అనుకోలేదు. రాత్రి 11 గంటలకు బీహార్ చీఫ్ మినిస్టర్‌గారు నాకు ఫోన్ చేశారు. అంతకుముందే నిమోనియా అనుకొన్నాము. ముందుగానే వారు ఫోన్ చేసి వున్నారు కాని నేను చాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్ మీటింగ్‌కు వెళ్ళి వుండటం చేత రాత్రి పదకొండు గంటలకు ఇంటికి వెళ్ళగానే టెలిఫోన్‌లో వారు ఒక్క టే సెన్‌టెన్స్ చెప్పారు. చాలా షాక్ అయివున్నారు. రాజెన్‌బాబు మనకు లేరు. ప్లూరో నిమోనియా వల్ల గం. 8.15 ని. లకు చనిపోయారని చెప్పి పెట్టేశారు. రాత్రి పి. టి. ఐ. వారు ఆ ఇన్ఫర్మేషన్ నాకు ఇచ్చారు. పుణ్యాత్ములకు ధర్మాత్ములకు చావు కూడా ఆ రకంగానే వస్తుంది.

వారి రాజకీయ జీవితం గురించి నేను ఏమీ చెప్పదలచుకోలేదు. అది మనం అందరకూ తెలిసిందే. అందరికన్న మొదట మహాత్మాగాంధీగారికి సన్నిహితుడుగా, వారి నాయకత్వాన్ని స్వీకరించి వారితో చేరిన వారు. పాట్నాలో ఒక సారి ఇద్దరం కూర్చున్నప్పుడు నాకు చెప్పారు. 1917 వ సంవత్సరములో వారికి బాగా ప్రాక్టీసు వున్న రోజుల్లో పాట్నానుండి వేసవికాలంలో గడపటానికి పూరికి వెడుతూ వుండేవారట పూరికి పోతూవుండగా వస్తుకాంగ్రెస్ సెషన్స్‌కుకల ఎక్కడికో వెళ్ళటానికి ఆఫ్రికా నుండి గాంధిగారు వచ్చారట. ఇద్దరూ ప్రక్క ప్రక్కనే కూర్చున్నారు. కాని ఎవరూ ఇంట్రొడ్యూస్ చేయకపోవటం వల్ల రాజెన్‌బాబుగారు గాంధిగారితో మాట్లాడలేదట. సెషన్స్ ముగిసిన తరువాత వారు పూరికి వెళ్ళిపోయారు. మహాత్మాగాంధిగారు పాట్నాకు వచ్చారు. పాట్నాకు వచ్చి రాజేంద్రప్రసాద్ గారింటికి వెళ్ళారు. కాని అక్కడ సర్వెంట్స్ ఆయనను బైట దక్షిణ అవుట్ హౌస్‌లో వుంచారు. లోనికి రానివ్వలేదు. ఆయన ఇప్పటికీ ఆ విషయం జ్ఞాపకం వుంచుకొన్నారు. ఎంతో బాధతో చెప్పినారు ఇంట్లో వుండనివ్వలేదు. నేను ఇంట్లో లేనప్పుడు అవుట్ హౌసులో వుంచారని,

అప్పటినుండి గాంధిగారు పోయేవరకూ ఆయనతోకలసి సన్నిహితంగా కలసిపని చేయటంజరిగిందిఅప్పటినుండి గాంధిగారినాయకత్వాన్ని సంపూర్ణంగా స్వీకరించటం జరిగింది. అంటే నూటికి నూరు పాళ్ళూ కలిసి చర్చించుకొన్నారని కాదు. ఉప్పు సత్యాగ్రహం రోజుల్లో, మిగిలిన రోజుల్లో, మాకు స్వరాజ్యం ఇస్తే వార్ ఎఫర్ట్‌కు హెల్ప్ చేస్తామని కాంగ్రెస్ తీర్మానం పాస్ చేసినప్పుడు అది పొరపాటని అలా తీర్మానం చేయటం తప్పని సరైనది కాదని చెప్పగల్గిన ధైర్య విశ్వాసములు కల్గిన నాయకులు. వారి వ్యక్తిగత గుణాలను చెప్పటం కూడా అసాధ్యం, కొందరు రాజకీయంగా తెలివితేటలు వున్నవారు లేకపోలేదు. ఆ రోజుల్లో చాలా గొప్ప వ్యక్తులు వుండేవారు. వీరి కన్నా తెలివితేటలలో కాని, శక్తిలోగాని బలవంతులుగా వున్నవారు వుండవచ్చు. సింప్లిసిటి భగవద్గీతలో సూచించిన మేరకు జీవితాన్ని నడపటానికి సర్వవిధాలా కృషి చేసిన వారిలో మహాత్మాగాంధి తరువాత వీరొక్కరే అని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును. రాష్ట్రపతిగా వున్నాం మంత్రిగా వున్నా. స్వరాజ్యం వచ్చిన తర్వాత పెద్దగా వుండేవారు. ఉద్యోగ. పోయిన తరువాత సదాకత్ ఆశ్రమంలో వున్నా ఒకే మాదిరిగా వుండేవారు. రాష్ట్రపతి కాకముందు తన ఆస్తి పాస్తులు ఎంత వున్నాయో అదే రకంగా తరువాత కూడా వున్నాయి. వారి జీవితం రాజకీయాలలో వున్న వారికి ఒక గుణపాఠం. అది అనుసరిస్తే మన జీవితం ధన్యం అవుతుందనుకోవచ్చు. పదవి వున్నా లేకపోయినా ఒకటే పరిస్థితిలో వున్నారు మరో విషయం నాకు తెలిసింది చెప్పటం మంచిది కాదేమో. వారు ఆర్థికంగా చాలా ఇబ్బందిలో వుండేవారు. వారు ఇబ్బంది పడుతున్నారని నాకు తెలుసు. నేను హైదరాబాదుకు ఆహ్వానించటం అది కూడా ఒక కారణం. నేను ఇక్కడవుంటే బిల్ పే చేయాలి కదా అని వారు అన్నారు. గెస్ట్‌హౌస్‌కు వారు పే చేయలేరని నాకు తెల్సారు. వారికి ఇచ్చే ఎలవెన్స్ వేయి రూపాయలు లెక్ వ్యూ గెస్టుహౌస్ రెంట్‌కు కూడా చాలదని నాకు తెలుసు. నేను 'రాజెన్‌బాబూ, మీరు ఈ రాష్ట్రాన్ని, రాష్ట్ర ప్రజానీకాన్ని ఈ విధంగా భావించకండి. ఇక్కడకు మీరు వచ్చి పేయింగ్ గెస్టుగా వుంటే మా రాష్ట్రానికి, మా ప్రజానీకానికి ఏమి గౌరవం ?— మీరు అలా భావించకండి అని చెప్పాను. నేను ఏ హోదాలో ఇక్కడ వుండాలి అని వారు అన్నారు. రాజెన్‌బాబుకు హోదా ఏమిటి అని

ఎన్నో చెప్పి వారిని నచ్చచెప్పటం శ్రమ అయింది. మళ్ళీ వారిని చూడలేక పోయాననేదే నా విచారం. కాని ఇంత తొందరగా పోతారని అనుకోలేదు. ఇలా అవుతుందనుకొంటే ఒకటి రెండు రోజులు పాట్నాకు పోయి చూచిరావటానికి వీలు లేని పరిస్థితులు ఏమీ లేవు. తప్పకుండా వెళ్ళేవాడిని. కాని వారిని మరల ఆహ్వానించగలుగుతామని, రెండు నెలలు ఇక్కడకు వచ్చి వుండగలరని అనుకొన్నాను. ఆ ఆశతోనేను ఈ మధ్య పాట్నాకు వెళ్ళలేక పోయాను. రాత్రి బీహారు ముఖ్యమంత్రిగారు ఈ వార్త అందించగానే పాట్నా పోవటానికి మార్గం వుందా అని ఆలోచించాను.

వారి భౌతిక దేహాన్నయినా చూడడానికి వీలుంటుందేమోనని ఆశపడ్డాను. కాని అలాంటి అవకాశాలు లేవు. అప్పటికప్పుడే ఢిల్లీ ప్లేను పోయింది. ఇంకేవీ ప్లేన్సు మనకు లేవు. మనది ప్రత్యేకమైన ఢిల్లీ ప్లేను లేని రాష్ట్రము కాబట్టినేను ఆ ఆశనుకూడ వదలుకోవలసి వచ్చింది. ఏమైనా యీలాటి జీవితాలు ఆదర్శ ప్రాయమైనవి. ఏదో పెద్దలు ఉండినారు, పోయినారు అని అనుకోడంతో తృప్తి పడడం కన్నా వారంతటి వారము కాలేకపోయినా, అంతటి సద్గుణాలు అలవరచుకోలేకపోయినా విందు మనస్సుతో మనము ప్రయత్నం అయినా చేస్తే కనీసం కొంచానికి కొంచెమైనా అలాంటి మంచితనము మనకు అలవాటు పడుతుందేమో. కాబట్టి యిలాంటి మహాత్మాగాంధి, రాజన్‌బాబు మహా పురుషులు ఉండిన భారతదేశంలో మనము పుట్టినాము. వారువున్న కాలములో బ్రతికి వున్నాము. వారి నాయకత్వాన వారి అడుగు జాడలలో పోయినాము. కాబట్టి కనీసం మనకైనా వారిలో వున్నటువంటి గొప్ప గుణాలు అందజేయవలసిందని దేవుని ప్రార్థిస్తూ వారి ఆత్మకు శాంతికలుగుగాకయని దేవుని ప్రార్థిస్తూ, వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలిపే యీ తీర్మానాన్ని అందరు ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించవలెనని కోరుతున్నాను.

శ్రీమతి ఎ. కమలాదేవి (ఆలేరు):— అధ్యక్షా, ఈనాడు ఉదయం లేవగానే రాజేంద్రప్రసాదుగారు హఠాత్తుగా చనిపోయారని వినడం చాలావిచారం కలిగించింది. అందరు కూడా ఈ వార్త వినడం జరిగింది. అయితే రాజేంద్ర ప్రసాదుగారు చాలాకాలం నుంచి జబ్బుతో ఉన్నప్పటికి, ఈ మధ్య వారు serious గా ఉన్నట్లు ఎక్కడా పత్రికలలో వినలేదు. ఈ తెల్లవారి వారి మరణ

వార్త వినే వరకు వారు జబ్బుతో ఉన్నారని తెలియలేదు. ఈ విధంగా అక స్మాత్తుగా వారు చనిపోవడం వల్ల దేశానికి ఒక తీరని లోటు అని మా పార్టీ తర పున నేను తెలియజేస్తున్నాను. వారు గాంధీ గారికి కుడి భుజముగా ఉండేవారు స్వాతంత్ర్య పోరాటములో పోరాడి స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించడంలో కూడా వారు ప్రముఖులు, ప్రథములలో ఒకరు వారు. తమ జీవితములో మొదటి లాయ రుగా ఉండి, కాంగ్రెసులో ఒక volunter గా పని చేసి, అప్పటి నుంచి స్వాతం త్ర్యము వచ్చే వరకు పోరాడి, స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత మన రాజ్యాంగ చట్టమును నిర్మించడంలో వారు దానికి అధ్యక్షులుగా ఉండి రాజ్యాంగ చట్టమును ఏర్పాటు చేశారు. అదే విధంగా వారు కేంద్ర cabinet లో మంత్రిగా ఉండి కాంగ్రెసు అధ్యక్షులుగా ఉండి, తరువాత మన దేశమునకు పది సంవత్సరముల వరకు అధ్యక్షులుగా ఉన్నారు ఈ విధంగా దేశము కొరకు గొప్ప సేవచేసి. గొప్ప త్యాగాలు చేసి మన కందరికి ఆదర్శంగా ఉండిన వారు ఒకరొకరు పోతున్న ప్పుడు మనందరి కర్తవ్యం ఏమిటి అన్నప్పుడు, మనకు స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరు వాత రాజకీయాలలో దిగిన వాళ్ళను గాని, అధికారాలలోకి వచ్చినవాళ్ళనుగాని అటువంటి మహాత్ముల అడుగు జాడలలో నడుస్తూ, వారు చేసిన త్యాగాలను,వారు చేసిన పనులను మనము ఆదర్శంగా తీసుకొంటూ పోవాలని నేను చెప్పుతూ మా పార్టీ తరపున వారి యొక్క ఆత్మకు శాంతి కలుగుగాక యని వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలుపుతూ మన ముఖ్యమంత్రిగారు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానమును నేను బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ జి. లచ్చన్న (సోంపేట):— అధ్యక్షా, ముఖ్యమంత్రిగారు ప్రక టించిన భావాలన్నిటితోను నేను ఏకీభవిస్తున్నాను. ఈనాడు ఒకపార్టీ అనికా కుండా, భారతదేశములో ఉన్నటువంటి ప్రజానీకము యావత్తు కూడా హృదయ పూర్వకంగా వారియొక్క జీవితానికి, వారియొక్క వ్యక్తిత్వానికి జోహార్లు అర్పిస్తారని చెప్పడంలో ఎవరికి ఏమీ సందేహం లేదు. ఒక్క భారతదేశమే కాదు, ప్రపంచములో ఉన్నటువంటి వివిధదేశాలులయితేనేమి, రాజకీయప్రవక్తలు అయితేనేమి, రాజేంద్రబాబును ప్రతివారుకూడా ఒక రాజర్షిగా, మహర్షిగా గుర్తించి వారికి జోహార్లు అర్పిస్తున్న సంగతి అందరికి తెలిసినదే. వారిది ఒక అద్వితీయమైన జీవితము. బాపూజీ కూడా ఏదైనా ఒక సందర్భంలో తన ఆశ్రమ

Condolence Resolution re : Death of Dr. Rajeudra Prasad, former President of India

వాసుల మీదనైనా కోపగించుకొన్నారని మనము విన్నాము గాని రాజేంద్రప్రసాదుకు సంబంధించినంతవరకు మన ముఖ్యమంత్రిగారు చెప్పినట్లుగా వారు ఒకరి మీద హీనమైన పరుషమైన వాక్కు చెప్పడం అనేది జరగలేదని మనందరికి తెలిసినటువంటి విషయమే. ఇది ప్రపంచమంతా కూడా చెప్పుకొనేటటువంటి విషయం. వారు 1934 లో అఖిలభారత అధ్యక్షులుగా ఉండి ఆంధ్ర దేశ కారులో పర్యటన చేశారు. అప్పుడు వారు ఒరిస్సా రాష్ట్రి పర్యటన కారులో చేసుకొంటూ ఉత్తర విశాఖ జిల్లాకు రావటం జరిగింది. ఆ సందర్భంలో కాంగ్రెసు కార్యదర్శిగా నేను వారిని ఆహ్వానించి వారితో జిల్లాలో పర్యటించడం జరిగింది. వారిని కలుసుకొని వారితో పర్యటించేటటువంటి మహాభాగ్యం అప్పుడే మొట్టమొదట సారిగా నాకు కలిగింది. వారియొక్క ఆరోగ్యము ఆనాటి నుంచి కూడా దీర్ఘవ్యాధికి గురి అయినప్పటికినీ ఆ వ్యాధిని వారు లక్ష్య పెట్టకుండా కార్యక్రమాలను సాగించే వారు. వారు ఎంతటి సౌమ్యమూర్తో, వారి భావాలు కూడా అంత గంభీరంగా ఉంటాయి ప్రజలను ఉత్తేజపరచటంలోను, ప్రజలను చైతన్య వంతులుగా చేయడంలోను, వారి భావాలు, వారి సందేశాలు, వారి ఉపన్యాసాలు, వారి ఉపదేశాలు అద్వితీయమైన శక్తిని కలిగించేవని స్వయముగా తెలుసుకునే భాగ్యము ఆనాడు 1934 లోనే నాకు కలిగింది. వారి వద్దకు ఎవరు వచ్చినప్పటికినీ, వారు తెలిసిన వారు అవిగాని, తెలియనివారు అవిగాని అనుకోకుండా ఎవరువచ్చి నప్పటికినీ ఎన్నాళ్ళనుంచో వారిని ఎరిగిన వారిగా వారితో పరిచితులుగాను, స్నేహితులుగాను, సహచరులుగాను, వారిని పలకరించి, ఆదరించి, సత్కరించి, పంపించేటటువంటి మహావిశిష్టమైన, విశాలమైన భావము కలిగిన వ్యక్తి. ఏదో పుట్టిన తరువాత గిట్టక తప్పదనే సిద్ధాంతం అందరు ఎరిగి నప్పటికినీ, ప్రస్తుతం భారతదేశము విషమ పరిస్థితులను ఎదుర్కొంటున్నటువంటి ఈ తరుణములో, ఈ విపత్కాలములో ఇది తప్పు ఇది న్యాయము, ఇట్లా చేస్తే మంచిదని, ఒక ధర్మ బుద్ధితో ఒక విధమైన ఆత్మ విశ్వాసంతో ప్రజానీకానికి, ప్రభుత్వానికి సలహా ఇవ్వగలిగేటటువంటి ఒక మహా వ్యక్తి ఈనాడు గతించిపోవడం అనేది నిజంగా ఒక తీరని లోటు అని భావిస్తూ ముఖ్యమంత్రిగారి తీర్మానమునకు మా పార్టీ తరఫున సంపూర్ణ ఆమోదాన్ని తెలియజేస్తూ సెలవు తీసుకుంటున్నాను.

శ్రీ కె. వి. నారాయణరెడ్డి (కమలాపూర్):— అధ్యక్షా, రాజన్‌బాబు గారి మృతి భారత దేశంలో తీరని లోటు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే, వారు ఒక సంస్థ, ఒక institution అని అనవచ్చు. అది ఆదర్శమైనటువంటి institution. రాజన్‌బాబుగారి జీవితము, వారు చేసిన దేశసేవ, స్వాతంత్ర్యము కొరకు పోరాడినది, తరువాత రాష్ట్రపతిగా ఉండినది, ఇవన్నీ చూస్తే ఎక్కడ కూడా వారు controversial figure గా ఏర్పడలేదు. ఒక పార్టీ అనిగాని, తన సిద్ధాంతం అనిగాని అనుకోక ఎంతో accommodative spirit తో ఎంతో బాగుండేవారు. వారి జీవితము అంతా ఒక ఆదర్శంగా ఉన్నది. అందరి రాజకీయ వేత్తలకే కాదు, సామాన్యునికి కూడా అది ఆదర్శంగా ఉన్నది. రెండు పర్యాయాలు రాజన్‌బాబుగారు రాష్ట్రపతిగా ఉండికూడా, మూడవసారి కూడా వారే ఉంటే బాగుండేది అనే ఒక భావము మొత్తము దేశంలో ఉండినది. అది మామూలు విషయం కాదు. అంతే కాకుండా "India divided" అనే పుస్తకం చదివితే రాజన్‌బాబూ ! భారతదేశము, పాకిస్తానే వేరుఅనడం వల్ల వారికి ఎంత కష్టంగా ఉండెనో దాన్ని బట్టి తెలుస్తుంది. మొదట ఆ పుస్తకం వ్రాసిన తరువాత, దానికి మళ్లీ అదనంగా కొన్ని chapters add చేశారు. అందులో చాలా బాగా చూపించారు వారికి ఎంత కష్టమైందో మొత్తం భారతదేశం ఒకటిగాఉంటే ఎంతో బాగుండేది. వారిది పెద్ద హృదయం, మహర్షి. ఒక పార్టీకి చెందిన వారు కాదు, దేశానికి చెందినవారు. మహాత్ముని తరువాత ఇంత గొప్ప వ్యక్తి లేరు, వారి గుణగణాలను గురించి చెప్పాలంటే ఇంకా ఎంతైనా ఉన్నది. ఇప్పుడు ముఖ్యమంత్రిగారు చెప్పిన దానితో ఏకీభవిస్తూ మా పార్టీ తరపునుంచి వారి కుటుంబానికి సానుభూతి తెలుపుతూ ఈ తీర్మానాన్ని బలపరుస్తున్నాను.

శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం (మాడుగుల):— అధ్యక్షా, అది 1924, 25 సంవత్సరం. చెన్నపట్టణంలో ఆంధ్రప్రొవిన్షియల్ కాంగ్రెసుకమిటీకి, తమిళనాడు ప్రొవిన్షియల్ కాంగ్రెసు కమిటీకి చిన్న తగాదా వచ్చింది. 21సంవత్సరం వరకు ఈ రెండు కాంగ్రెసు కమిటీలు కలిసి వుండేవి. తరువాత ఆంధ్ర, తమిళనాడు కమిటీలు వేరైనప్పుడు 14 సం.లో జరిగిన కాంగ్రెసు తాలూకు డబ్బు మిగిలితే అది ఎవరు తీసుకోవాలనే తగాదా వచ్చింది. అది తామే తీసుకుంటామని చెన్నపట్టణం వారు అన్నారు. అప్పుడు సాంబమూర్తిగారు సెక్రెటరీగా ఉన్నారు. అది తీసుకొనుటకు వీలు లేదని చాలా డబ్బు వసూలు చేశామని; మాకు ఇవ్వాలని

అన్నారు. తగాదా వచ్చింది. రాజేంద్రప్రసాద్ గారిని తీర్పరిగ వేశారు. ఆ సమయంలో ప్రప్రథమంగా ఆయనకు నాకు, పరిచయం కలిగింది. అప్పటినుంచి వారితోపరిచయభాగ్యం కలిగి ఉన్నాను. ఆయన చరిత్ర, శీలము, ముఖ్యమంత్రిగారు ఆయనను గురించి చెప్పినటువంటివన్నీ చాల సత్యమైనటువంటివని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. అప్పుడు ఆయన ఆ తగాదాలో 14వ సం.లో జరిగిన కాంగ్రెసు తాలూకు మిగిలిపోయిన ధనాన్ని వారికిసగము, మనకు సగము ఇచ్చారు. అదే మూలధనంగా చేసుకొని విజయవాడలో కాంగ్రెసు భవనం కట్టుట తటస్థించింది. ఎంత వివాదం ఉన్నప్పటికీ ఆయన ఎదురుగు డ మాట్లాడుతూంటే ఆ తీవ్రత అందరికీ తగ్గిపోతుండేది.

ఆయన జీవిత చరిత్ర autobiography వ్రాసుకొన్నారు. అదిచదివితే ఆయన ఎంత నిరాడంబర జీవియో, humility, modesty, ఎంత ఉన్నదో తెలుస్తుంది, చాలమంది స్వీయచరిత్రలు వ్రాసుకొన్నారు. దేశచరిత్ర, వారిస్వీయ చరిత్రకు అంటిపెట్టుకొని ఉన్నట్లు వ్రాస్తుంటారు. వీరు వ్రాసినది చదివితే దేశ చరిత్రలో ఆ మహాసముద్రంలో ఒక చిన్న నావ ఉన్న మోస్తరుగా వ్రాసుకొన్నారు గాని ఆయన చుట్టు చరిత్ర అంటిపెట్టుకొని నడిచిన మోస్తరుగా వ్రాయలేదు. ఆ humility ఆయనలో ఉన్నది. ఒక పర్యాయం వాల్తేరు వచ్చారు. యూనివర్శిటీ స్టూడెంట్సు పిలిచారు, ఆయన మాట్లాడటానికి ఆరంభిస్తూంటేఎవరో వెనకనుంచి మాట్లాడినట్లు ఆయనకు అనిపించింది,—ఈయన గాంధి ఏమిచెబితే అదే వింటారు, అంతకు తప్ప ఏమీలేదు—అనే మాట ఆయన చెవిలో పడింది, అప్పుడు ఆయన చెప్పారు!—నిజంగా నేను గాంధి ఏమిచెబితే అదే వింటాను. నేనూకొంత చదువుకున్న వాడినే, లోకానుభవం ఉన్నది. ఈరోజున గాంధిగారు చెప్పింది ఎందుకు వింటున్నానంటే—నేను ఇప్పటికి 6,7 సంవత్సరాలుగా మంచి క్లిష్టసమయాలలో తగాదాలు వచ్చినప్పుడు, పెద్దపెద్ద సంఘర్షణలు జరిగినప్పుడు, క్లిష్టసమస్యలు ఎదురైనప్పుడు, గాంధిగారు చెప్పిన మాటలు, చేసినచేతలు—వాటి యొక్క ఫలితాన్ని బట్టి ఆలోచించాను. దూరదృష్టితో చూస్తే ఆయన చెప్పిందే సరైనదనిపించేది. ఆయన చెప్పినది ఫలించటం జరిగింది కాబట్టి ఆ అనుభవం చేత ఆయన చెప్పింది వింటున్నాను. Blind-believer ను అనుకుంటే అది నా అజ్ఞానం వల్ల వచ్చిన blindness గాని నిజంగాblindness కాదు అనిఎంతోసౌమ్యంగా

Condolence Resolution
re: Death of Dr. Rajendra Prasad,
former President of India

చెప్పే సరికి—అక్కడ స్టూడెంట్సులో—గురువును ఎంచుకొని, గురువు యొక్క అనుయాయులుగా వెళ్ళగలం అనే భావన కలిగిందని—స్టూడెంట్సు, ప్రొఫెసర్సు కూడ చెప్పారు. ఒకసారి చాల పెద్దాయన అన్నారు—రాజేంద్రప్రసాదుగారు గాంధీగారి మాట వినడం తప్ప నాలుగు దేశాల్లో ఏమి జరుగుతుందో చూడరు. ఇక్కడే ఉంటారు. దేశం, ముందుకు ఎట్లా వెళ్లుతుంది, వారు భావాలలో వెనక పడుతున్నారు అన్నారు. అది 1935 A. I. C. C. లో జరిగిన ఉదంతం. అప్పుడు ఆయన చెప్పారు— 'నేను చాలా దేశాలు తిరగలేదు, చాల పుస్తకాలు చదవలేదు, నా దేశంలో 33 కోట్ల పుస్తకాలు ప్రకటితం అవుతున్నాయి. 33 కోట్ల మంది ప్రజలున్నారు, వారే నా పుస్తకాలు, వారి జీవితమే నా పాఠం"—అని దైవం అజ్ఞానం ఇస్తే సరిపోతుందని మెల్లిగా హృదయాగమంగా మాట్లాడారు. డాక్టరు పట్టాభిగారికి ఆయనకు బాగా స్నేహం ఉండేది.ఆరోజుల్లో,పట్టాభిగారితో బాటు నేను ఎప్పుడూ తిరుగుతూ ఉండడం వల్ల నాకుకూడా వారితో హెచ్చయిన పరిచయ భాగ్యం కలిగింది. ఆయన ఆంధ్ర టూర్ వచ్చినప్పుడు నా అదృష్టంచేత మా ఇంటి వద్ద ఒకరోజు అతిథిగా ఉండటం తటస్థించింది. అప్పుడు ఆయన భోజనం అవీ చూస్తే ఋషిమోస్తరుగా సదాకతాశ్రమంలో ఏవిధంగా ఉండేవారో అదేమోస్తరుగా ఉన్నారు. భగవద్గీతలో స్థిత ప్రజ్ఞుడైన మనిషి ఏ విధంగా ఉంటాడో చెప్పినట్లు ఆయన ఉండేవారు. వినోబాభావేగారు రాజకీయాలనుంచి తప్పుకొని అపరగాంధిలా కనిపిస్తున్నారుగాని రాజేంద్రప్రసాద్‌గారు రాజకీయాలలో ఉండి స్థిత ప్రజ్ఞత్వం సంపాదించిన వారిలో ఆయనకు ఆయనే సాటి, మరొకరు లేరని చెప్పుకోవచ్చును. అలాంటి వారు వెళ్ళిపోయారంటే ప్రతి రాత్రి కనబడే పెద్ద నక్షత్రం మాయమైపోతే ఆకాశంలో ఆ ప్రక్క అంతా ఎలా చీకటి అయిపోతుందో, ఆ మోస్తరుగా ఇప్పుడు రాజకీయ జీవితమనే మహా గగనం—చీకటిలో ఉన్నదని చెప్పటానికి సందేహం లేదు.

ఆయన ఒకసారి టూరుకు కారులో వెళ్లుతున్నారు, ఎక్కడా నిద్రపోలేదు. అకస్మాత్తుగా 'ఆగు' అన్నారు నాలుగు బ్రేకులు వేసి కారు ఆపారు. అక్కడ ఆమాత్రం దూరంలో ఒక పెద్దగొయ్యి ఉన్నది. బ్రిడ్జి పోయింది—సంకెళి బ్రిడ్జి ఆ బ్రిడ్జి పోయి నాలుగు ఏళ్ళు అయినది,.. బాగుచేయించలేదు. దానిలో ప్రకాశంగారున్నారు.మరోముగ్గురున్నారు ఒకసారి North west frontier ఆయన,గాంధి

గారు వెళ్ళిన సమయాలలో గఫూర్‌ఖాన్‌గారు కూడ ఉన్నారు. వీరు ముగ్గురూ కారులో వెళ్లుతున్న సమయంలో, గాంధీగారికారుకు damage చేసి ప్రాణాపాయం కలిగిద్దామనే ఉద్దేశంతో ఆ త్రోవలో కొందరు ఒక బ్రిడ్జి కొట్టివేశారు. ఆకారు తిన్నగా అక్కడకు వెళ్లేసరికి అకస్మాత్తుగా గఫూర్‌ఖాన్‌గారు. 'ఆపు, ఆపు' అన్నారు.

కారు తీరా ఆగేసరికి, అక్కడ ఆరోడ్డు కొట్టేసి ఉంది. ఆముగ్గురి ప్రాణరక్షణ జరిగింది. అది మొదలుకొని కారులో నిద్రపోమని, తిన్నగా రోడ్డు చూస్తూ ఉంటామని వారు చెప్పారు. వారితో కూర్చుంటే, తమ పాత ముచ్చట్లన్నీ చెప్పటం వారికి అలవాటు. నార్త్‌వెస్ట్ ఫ్రాంటియర్‌ప్రావిన్స్‌లో జరిగిన రాజకీయ సంఘటనలు ఆవిధంగా ఒక్కొక్కటి చెబుతూ వచ్చారు. మేము వయసులో చిన్నవాళ్ళం. రాజకీయాలలో చిన్నవాళ్ళం. అనుభవంలో చిన్నవాళ్ళం. స్థాయిలో చిన్నవాళ్ళం. కాని మేము వారి ప్రక్కన కూర్చున్నప్పుడు ఆయన ఆయనంత పెద్దవాళ్ళుగానే మనలను భావించుకొని మనతో మాట్లాడం ఆయనకు అలవాటు. అందువల్ల ఒక్కమారు రాజేంద్రప్రసాద్‌గారితో పరిచయం ఉన్నవారు ఎన్నడూ వారిని మరచి పోవడానికి వీలులేదు. మనం లేనప్పుడు వారు మన గ్రామాలకు వస్తే, మన ఇండ్లకు కూడా వెళ్ళి ఆయన కనుక్కొవటంమామూలు. బ్రిటీషు గవర్నమెంట్ ఉన్నప్పుడు సింధియావారు ధైర్యంగా సింధియాషిప్‌యార్డ్‌కు ఫౌండేషన్ స్టోన్ రాజేంద్రప్రసాదుగారిచేత వేయించటానికి వారిని పిలిపించారు. వారక్కడికి వచ్చినప్పుడుమేమంతా జైళ్ళలో ఉన్నాము. వారు అప్పుడు ప్రత్యేకంగా మా ఇళ్ళకు వెళ్ళి కుశలప్రశ్నలు అడిగి వెళ్లేవారు. ఆయన అంత పెద్దవారు అయినప్పటికీ, చిన్నవాళ్ళను పెద్దవాళ్ళుగా చూసి మర్యాదగా చూసే లక్షణం ఉన్నది వారియొక్క ఔదార్యం ఇంత అంత అని చెప్పటానికి వీలులేదు. వారిగుణాలు ఇలా చెప్పుకుంటూపోతే సాయంత్రం వరకు కూడా చెప్పుతూ పోవచ్చును, అటువంటి పురుషుడు మరొకరు త్వరలో మనకు కలగటం చాలా కష్టము. చనిపోవటం తప్పనిసరి అయినప్పటికీ, వారికి 78 సంవత్సరాల వయస్సు వచ్చినప్పటికీ, పెద్దవారైనప్పటికీ, సంజీవరెడ్డిగారు చెప్పినట్లు వారింత త్వరగా పోతారని ఎవరనూ అనుకోలేదు. వారిమీద మనకున్న అభిమానం బట్టి వారికి ఎప్పుడూ ప్రాణం పోతుందని అనుకోము, వారిని ఫార్మర్ ప్రసిడెంట్ అనటం కన్నా, '(ఫస్ట్ ప్రెసిడెంట్ ఆఫ్ ది రిపబ్లిక్ ఆఫ్ ఇండియా)

అని యీ తీర్మానంలో వ్రాసుకొంటే బాగుంటుందేమో. వారింత త్వరలో పోతారని ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. ఎందుకంటే వారు ఎప్పుడూ మన హృదయంలో ఉండటం వల్ల వారు మనకు అన్ని విధాలా మార్గదర్శకులు. వారు లాయర్‌గా ఉన్నప్పుడు చాలా 'హై ఎథికల్ ప్రిన్సిపుల్స్' పాటిస్తూ వుండేవారని అప్పుడున్న జడ్జెస్ పొగిడారు. కేసు కండక్టు చేయటంలో కూడ వారి పద్ధతి చాలా బాగుండేది. నాన్-కోఆపరేషన్ మూవ్‌మెంట్ రోజుల్లో ఒక జమీందారీ కేసులో—ప్రత్యేకంగా వారికి గాంధీగారు పర్మిషన్ ఇచ్చారు. ఆపార్టీలు ప్రివీ కౌన్సిల్‌లో ఎంత పెద్ద లాయర్స్‌ను వేసినప్పటికి కూడ రాజేంద్రప్రసాదుగారిని స్వయంగా ఆ కేసు కొరకు వెళ్ళవలసినదిగా గాంధీగారు చెప్పటం వల్ల వారు ఆ కేసు విషయంలో ప్రివీకౌన్సిల్ దగ్గరకు కూడ వెళ్ళటం తటస్థించింది. చంపారన్‌లో రైతులకు సేవచేయటానికైతేనేమి, రాజకీయంగా అయితేనేమి వారు ప్రప్రథమంగా గాంధిగారి శిష్యులుగా వెళ్ళిన వారు. మాటలు చెప్పటం గాక, చేతలు చేయటం వారికలవాటు. గాంధీగారిదగ్గర ఉండి ఆవిధంగా చేసినారు. అసలు గాంధీగారు మొదలెట్టేదానికి ముందే వారు అక్కడి ప్రజల రక్షణకు కృషి చేయటం మొదలు పెట్టారు. ఎక్కడ రాజేంద్రప్రసాదుగారు ఉన్నారని గాంధీగారు వెతుక్కొని వారి వద్దకు వెళ్ళినట్లుగా వారి ఆటోబయాగ్రఫీలో వ్రాశారు. అంతకు పూర్వమే వారు అక్కడ సేవ మొదలు పెట్టారు. అక్కడ ప్లాంటర్స్ ఇండోలేబరర్స్‌ను చాలా బాధపెడుతున్న రోజుల్లో ఆయన యొక్క హృదయం కరిగిపోయి తమ ప్రాక్టీస్ జూనియర్స్‌కు అప్పగించి వారి యొక్క సేవ చేయటం ఆరంభించారు. గాంధీగారు కూడ మానవ సేవయే మాధవ సేవ అని చెప్పినటువంటి మహాత్ముడు కాబట్టి వెంటనే వారిద్దరు కలసి, చివరవరకు వారిద్దరూ ఆ మోస్తరుగా ప్రజా సేవ చేసినారు. వారు ఆమోస్తరుగా ఉండి, మన రాజకీయ గగనమునకంతా నూతనమైన వెలుగు నిచ్చినటువంటి వారు. వారి జీవితం నిండైన జీవితం. వారు నిండైన మనిషి. వారిని స్మరించుకొని, వారు జీవించి విధంగా జీవించటానికి మనం యత్నించటం తప్ప, అంతకు మించి మరొక విధమైన జోహారు వారికి మనం ఇవ్వవలసింది లేదు. ఈ తీర్మానాన్ని సంపూర్ణ హృదయంతో మేమందరము బలపరుస్తున్నాము.

శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య (సత్తెనపల్లి):- అధ్యక్షా, మన పురాణాలలో చెప్పబడినటువంటి జనక చక్రవర్తికి యీనాడు రాజేంద్రప్రసాద్ సమతుల్యుడు అవుతారు. రాజరికం నడుపుతూ, ఆస్తికుడుగా ఉంటూ, పూర్తిగా ప్రపంచానికి సంబంధం లేకుండా చాలా ఉన్నత ఆశయాలతో డిటాచ్డ్‌గా ఉన్నటువంటి మనిషి జనకచక్రవర్తి అని మన పురాణాలు చెబుతున్నవి, ఈ ఆధునిక యుగంలో అటువంటి పురుషులుగా మన రాజేంద్రప్రసాద్‌గారు కనబడతారు. నాకు వారితో మొట్టమొదట పరిచయం 1934 సంవత్సరంలో బొంబాయిలో జరిగిన కాంగ్రెసు సభలకు వార్ధా నుండి అబ్దుల్ గఫూర్ ఖాన్, డాక్టర్ ఖాన్, రాజేంద్రప్రసాద్‌గారితో వెళ్లాను. ఆనాడు నాకు బీహార్ విద్యాపీఠంలో చదువుకోవాలనే కుతూహలం ఏర్పడింది, అక్కడికి వెడదామా అని అనుకొన్నాను. వీరి దగ్గర తమ్ముడైన మధురప్రసాద్‌గారు దానిని నడుపున్నారు, నన్ను అక్కడకు రమ్మనమన్నారు కాని ఇక్కడ కార్యక్రమాలవల్ల నాకు ఆ అవకాశం లేకపోయింది. మరొక సారి నేను వారిని కలిసింది ఎప్పుడంటే—పట్టాభిగారు కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంట్‌గా ఉన్నప్పుడు ఆంధ్రరాష్ట్రం కావాలని ఆల్ ఇండియా నాయకుల దగ్గరకు వెళ్లినపుడు వారిని కలవటం చాలా ముఖ్యమని చెప్పినపుడు—వారిని కలిశాము, కాని మా దురదృష్టం ఏమిటంటే, మేము వారితో మాట్లాడే యోగ్యత ఉన్నదిగాని, వారి నుండి మాట తెప్పించుకునే యోగ్యత మాకు లేక పోయింది. అప్పుడు వారికి ఆస్మా చాలా ఉంది, పిలానీ వెళ్లే ప్రయాణంలో ఉన్నారు. మేమే వారితో చెప్పాము. మీరు మాతో మాట్లాడటానికి ప్రయత్నిస్తారేమో... ప్రయత్నిస్తే— మీ ప్రయాణం చెడుతుంది, మీ ఆరోగ్యం చెడుతుంది. అందువల్ల కాగితం చూసి, మమ్మల్ని ఆశీర్వదిస్తే చాలునని చెప్పాము. తర్వాత మళ్లీ వారిక్కడకు వచ్చినపుడు వారిని కలవటం తటస్థించింది. ఈవిషయం రాధాకృష్ణన్ గారి దగ్గర వారిని కలిసినపుడు రాధాకృష్ణన్‌గారు నన్ను చూపించి వీరు ఫలానా—అని చెప్పినపుడు—వారు అంతకు ముందే తనకు నేను తెలుసునన్నట్లుగా తలవూపారు. వారికి బాగా లాయరుగా ప్రాక్టీసు ఉండి డబ్బు సంపాదిస్తున్న సమయంలో చాంపరాన్‌లో రైతాంగం పడుతున్న బాధలను చూసి, సహించలేక, ప్రాక్టీసును వదలి వారి కష్టాలను ఎదుర్కొనటానికి వారి వెనుక నిలిచిన మహానుభావుడు రాజేంద్ర ప్రసాద్‌గారు. వారు సిద్ధాంత రీత్యా భాషారాష్ట్రాలు కావాలని కోరినవారు. అప్పుడు బీహార్‌లో కొంత భాగం బెంగాల్‌లో ఉంది. బెంగాల్ నుండి బీహార్

Condolence Resoluution
re: Death of Dr. Rajendra Prasad, former President of India

విశివడేంత వరకు చాలా తీవ్రమైన ఆందోళన చేసి అది సాధించేంత వరకు నిద్ర పోకుండా పనిచేసినటువంటివారు, కాంగ్రెస్‌లో చాలా విషమ సమయాలలో, ఎవరు కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంట్ అవుతారనే సమస్య వచ్చినపుడు, వివాదసమయములలో వారు ముందుకు వచ్చిన పరిస్థితి మనకు తెలుసును. అతివాద, మితవాద వివాదాలు ఏర్పడినసమయంలో సుభాస్‌చంద్రబోస్‌అధ్యక్షుడుగా ఎన్నికై — గాంధి గారికి వారికి అభిప్రాయభేదాలు వచ్చినపుడు ఎవరు ప్రెసిడెంట్ గా ఉంటే, అన్ని గ్రూపులకు కొంతవరకైనా సంతృప్తి పర్చటానికి వీలుంటుంది అన్న విషయం ఆలోచనకు వచ్చినపుడు, చివరకు రాజేంద్రప్రసాదుగారు కాంగ్రెసు అధ్యక్షస్థానం వహించారు, మన దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత మనం వ్రాసుకొన్న రాజ్యాంగానికి — రాజ్యాంగపరిషత్తుకు అధ్యక్షులుగా ఉన్నారు. అంతేకాదు. మనం రచించుకున్న రాజ్యాంగం నిర్వహించుకోటానికి ప్రథమ అధ్యక్షులుగా వారు ఉన్నారు. వారు నిష్కల్మష హృదయులు. వారి జీవితంలో చాలా ప్రధానమైనవి వారి నిష్కల్మష హృదయము, నిరాడంబర సేవ, త్యాగము. ఈమూడూ లేకపోతే వారి జీవితానికి రాణింపులేకపోయేది, మానవసేవలేకపోయేది, నిండు హృదయం లేకపోయేది.

భగవద్గీతలో చెప్పిన పురుషోత్తమ యోగం ఏదైతే ఉన్నదో ఆ పురుషోత్తముడు ఆయనలో ఉన్నారు. ఆయన స్థిత ప్రజ్ఞత్వం వహించిన వారుగా ఉన్నారు. చివరివరకు కూడ సర్వోదయకు అంకితమై రాజకీయ జీవితంలో ఉన్న కల్మషాన్ని తమ యొక్క పూర్తిత్యాగంతో, ఆదర్శంతో, మమత్వంతో, మమైకత్వంతో మార్పు చేద్దామని ప్రయత్నం చేశారు. మొట్టమొదట చిన్న వలంటీర్‌గా ఉండి. రాష్ట్రపతి భవనానికి వెళ్ళి రాష్ట్రపతి భవనం నుంచి ఆశ్రమ జీవితానికి వచ్చి చుట్టు ప్రక్కల జనాన్ని అంతా కదలిస్తూఉన్నారు. వారు ఈ సమయంలో పోవడంనిజంగాతీరనిలోటు. పునరాలోచనలోపడుతున్నటువంటిసమయంలో హిమాలయ పర్వతం అంత గంభీర హృదయం ఉన్నటువంటి మనిషి ఉన్నట్లయితే నే మన అందరిని ఆదుకోడానికి బాగాఉండేది. కృష్ణుడు ఎట్లాగిరిధరుడైజనానికిఆశ్రయం యిచ్చాడో అలాగే ఈ ప్రమాద సమయంలో ఉండేది. ఆయన పోయినందుకు ఎంత అయితే దిగులు పడుతున్నామో అంత ఆత్మ ఉత్సాహం తెచ్చుకోవలసిన అవసరం ఉన్నది. త్యాగానికి నడుం కట్టాల్సిన అవసరం ఉన్నది. నిజాయితీకి నిలబడాల్సిన అవసరం ఉన్నది. దేశస్థాయిని ఎక్కువ స్థాయికి తీసుకుపోవల

సిన అవసరం ఉన్నది. రత్నకిరీటంలో ఉన్న శిఖరాన్ని అధిరోహించే బదులు భవన నిర్మాణంలో పునాదులు రాతిలో అడుగు భాగంలో యిసుక రేణువుగా ఉండ గలిగేటటువంటి స్థితిని మనం సాధించుకుంటే ఆయనకు నిజమైన జోహారులు సమ ర్పించిన వాళ్ళం అవుతాము. అటువంటి ఆత్మ శక్తిని కలిగించమని ఆయనకు నమస్కారాలు శ్రద్ధాంజలి చేస్తూ విరమిస్తున్నాను.

Mr. Speaker : — Hon. Members, I heartily associate myself with the sentiments expressed by the Leader of the House and the other Leaders of the Opposition Parties. Rajen Babu, a great and good soul has passed away from the land of the dying to the land of the living. After Mahathmaji's death, this is the greatest calamity that has fallen to our country. It is my good fortune of first having darshan of Rajen Babu in the year 1934 when he visited Nandyal where I was practising as a lawyer and the speech of Rajen Babu which I heard in the Victoria Reading Room at Nandyal, carrying the message of the Congress, is still ringing in my ears. It is only after hearing the speech of Rajen Babu I joined the Congress and continued to remain a Congressman. Perhaps there are very few great leaders in our country who not only preach but practise the preachings and the ideals of Mahathmaji. Rajen Babu has always been trying to practise Gandhiji's ideals and I feel Rajen Babu was an embodiment of not only saintly disposition but peace, love, truth and non-violence. I consider his demise not only a loss to this country but a great loss to the world at a time when the world is torn asunder by hatred and jealousy and the world itself is threatened with complete extermination. It is a great misfortune that leaders like Rajen Babu who could have contributed towards the peace of the world are passing away one after the other. As the Leader of the House has expressed, if we could only try in our own way to tread in the footsteps of Rajen Babu and great leaders like Mahathmaji we would at least to some extent contribute towards the peace of our Country.

I had the good fortune, when Rajen Babu was here for recouping his health, to sit by his side for nearly 15 to 20 minutes. On three or four occasions I was sitting by his side and speaking to him; he made me feel that I was perhaps one of his own kith and

kin and at the same time I had an impression that he was a great man and a very great soul and I was really moved by what he was telling. It is really unfortunate that he should have suddenly passed away from our midst and created a big void in our country. It is a loss, as I said, not only to this country but to the entire world. I only pray that his soul may rest in eternal peace and bliss.

Now I would request the hon. Members to stand for a minute in memory of the departed soul.

(All members stood in silence for a minute).

Mr. Speaker :— The question is :

" That this House places on record its deep sense of sorrow at the demise of Dr. Rajendra Prasad, former President of India and conveys its deep sense of sympathy to the members of the bereaved family."

The Resolution was adopted *nem con*, all members standing.

[9-30 A. M. :— *The House then adjourned till Half past Eight of the clock on Saturday the 2nd March, 1963.*]